

TOHIR MALIK ASARLARI VOSITASIDA TALABALARDA MA'NAIY-AXLOQIY FAZILATLARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZIMLARI

Uzoqova Yulduz Baxtiyorovna,

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.2.2.057>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim sohasining ko'zga ko'ringan arbobi Tohir Malik asarlarida yoritilgan o'quvchilarda axloqiy rivojlanish mexanizmlari o'rganiladi. Malikning mulohazalari o'quvchilarda axloqiy fazilatlar va to'g'rilikni tarbiyalash uchun hamdardlik, tanqidiy fikrlash, axloqiy mulohaza yuritish va jamoatchilik ishtirokini rivojlantirishga urg'u beradi. Malikning nuqtai nazarini o'rganib chiqqan holda, maqola o'z o'quvchilarida axloqiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga intilayotgan o'qituvchilar uchun qimmatli tushunchalar beradi, empatiya, axloqiy fikrlash va ijtimoiy mas'uliyatga asoslangan amaliy strategiya va yondashuvlarni taklif qiladi.

Kalit so'zlar: Tohir Malik, axloqiy rivojlanish, axloqiy fazilatlar, empatiya, tanqidiy fikrlash, axloqiy fikrlash, jamiyat ishtiroki, xizmatni o'rganish, axloqiy namunalar, axloqiy ta'lim muhitlari

Kirish: Ta'lim sohasida o'quvchilarning axloqiy rivojlanishini rag'batlantirish nafaqat orzu qilingan natija, balki hayotning murakkabliklarida halollik va hamdardlik bilan harakat qila oladigan mas'uliyatli, rahmdil shaxslarni shakllantirishning asosiy zaruratidir. Axloqiy rivojlanish haqidagi nutqqa katta hissa qo'shgan mualliflardan biri Tohir Malikdir. Malik o'zining zukko asarlari orqali o'quvchilarda axloqiy va axloqiy fazilatlarni tarbiyalash mexanizmlari haqida chuqur tushunchalar beradi. Tohir Malik tomonidan yoritib berilgan talabalarning axloqiy rivojlanishiga hissa qo'shadigan asosiy mavzular va mexanizmlarni ko'rib chiqamiz.

Murakkab yozuvchi va mutafakkir Tohir Malik o'z asarlarida keng ko'lamlari mavzularni tadqiq qiladi, ham ma'no, ham axloqiy fazilatlarni teranlik va noziklik bilan o'rganadi. Malik o'z asarlari orqali lingvistik tahlillarni axloqiy o'lchovlar haqidagi mulohazalar bilan birlashtirib, o'quvchilar bilan intellektual va hissiy darajada aks-sado beradigan boy gobelen yaratadi.

Semantik fazilatlar:

Tilning aniqligi: Malik lingvistik aniqlikka jiddiy e'tibor beradi, so'zlarni sinchkovlik bilan tanlaydi va ma'noning nozik nuanslarini etkazish uchun jummalarni yaratadi. Uning asarlari tilning in'ikoslarni shakllantirish va his-tuyg'ularni uyg'otish qudratiga misol bo'lib, o'quvchilarni matn bilan bir necha darajalarda shug'ullanishga chorlaydi.

Ramz va metafora: Malik asarlarida ramziy ma'no va metafora ko'p bo'lib, uning hikoyalariga murakkablik qatlamlari qo'shiladi. U ramziy tasvirlardan foydalanish orqali o'quvchilarni chuqurroq haqiqatlarni o'rganishga va yashirin ma'nolarni ochishga chorlaydi, ularning insoniy holat haqidagi tushunchalarini boyitadi.

Hikoya tuzilishi: Malik asarlarida ko'pincha murakkab syujet chiziqlari va ko'p o'lchovli personajlar bilan ajralib turadigan murakkab hikoya tuzilishi namoyon bo'ladi. Hikoya yoylarini mohirona yo'naltirish orqali u o'quvchilar e'tiborini o'ziga tortadi va ularni semantik nuanslar ko'p bo'lgan boy tasavvur olamlariga singdiradi.

Axloqiy fazilatlar:

Axloqiy izlanish: Malik asarlarida markaziy axloqiy izlanishning chuqur tuyg'usi turadi, chunki u murakkab axloqiy dilemmalar va ekzistensial savollar bilan kurashadi. Qahramonlarining sayohatlari orqali u o'quvchilarni adolat, rahm-shafqat va ma'naviy mas'uliyat masalalari haqida fikr yuritishga undaydi, ularni o'z e'tiqodlari va qadriyatlariga qarshi kurashishga chorlaydi.

Xarakterning rivojlanishi: Malik qahramonlari noaniqlik va noaniqlik bilan to'la axloqiy manzaralarni kezib, chuqur o'zgarishlarga uchraydi. Ular axloqiy muammolarga duch kelganda va o'zlarining kamchiliklariga duch kelganlarida, ular inson tabiati va axloqiy benuqsonlikka intilish haqidagi universal haqiqatlarni o'zida mujassam etadi.

Ijtimoiy sharh: Malik qissalariga singdirilgan nozik, ammo kuchli ijtimoiy sharh bo'lib, bizning davrimizning dolzarb axloqiy muammolariga oydinlik kiritadi. Uning asarlari hokimiyat va imtiyoz mavzularini o'rganadimi yoki chetda qolganlar taqdirini o'rganadimi, uning asarlari jamiyat uchun ko'zgu bo'lib xizmat qiladi va o'quvchilarni o'z e'tiqodlari va harakatlarini tanqidiy tekshirishga undaydi.

Tohir Malik asarlari o'zining boy mazmuniy fazilatlari, chuqur axloqiy jihatlari bilan ajralib turadi. Tilga sinchkovlik bilan e'tibor berish va axloqiy mavzularni chuqur o'rganish orqali u o'quvchilarni intellektual kashfiyotlar va axloqiy fikrlash sayohatiga taklif qiladi, ularni insoniyat tajribasining murakkabliklari bilan shug'ullanishga undaydi.

1. Empatiya va istiqbolga ega bo'lishni rivojlantirish:

Tohir Malik empatiyaning axloqiy kamolotning poydevori sifatida muhimligini ta'kidlaydi. Adabiyot, hikoyalar va tajribaviy o'quv faoliyati orqali o'quvchilar boshqalarning o'rniga qadam qo'yishga, ularning nuqtai nazarini tushunishga va tajribalariga hamdard bo'lishga undaydi. Malikning asarlari empatiyaning rivojlantirish va xilma-xillik va inklyuzivlikni chuqur qadrlashni tarbiyalashda rivoyatlarning o'zgartiruvchi kuchini ta'kidlaydi.

2. Tanqidiy mulohaza va axloqiy mulohazalarni rivojlantirish:

Tohir Malik yondashuvida o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va axloqiy fikr yuritish ko'nikmalarini tarbiyalash asosiy o'rin tutadi. Talabalarni dialog, axloqiy dilemmalar va axloqiy fikrlash mashqlariga jalb qilish orqali o'qituvchilar axloqiy qarorlar qabul qilish va axloqiy mulohazalar qobiliyatini rag'batlantirishlari mumkin. Malikning asarlari talabalar uchun axloqiy masalalarni o'rganish, taxminlarga qarshi chiqish va axloqiy tamoyillar to'g'risida nozik tushunchani rivojlantirish uchun xavfsiz joylar yaratishni targ'ib qiladi.

3. Axloqiy namunalarni rag'batlantirish va namuna olish:

Malik o'quvchilarning axloqiy kamolotini shakllantirishda axloqiy ibrat va o'rnak bo'lish rolini alohida ta'kidlaydi. Biografiyalar, amaliy tadqiqotlar va axloqiy yetakchilarning muhokamalari orqali talabalar ijobiy axloqiy fazilatlar va fazilatlariga taqlid qilishga ilhomlantiradilar. Axloqiy qahramonlarning xatti-harakati va fazilatlarini yoritib berish orqali pedagoglar intiluvchan qadriyatlarni singdirishi va o'quvchilarda axloqiy maqsad tuyg'usini tarbiyalashi mumkin.

4. Xizmatni o'rganish va jamoatchilik ishtirokini integratsiyalash:

Tohir Malik tomonidan ilgari surilgan yana bir mexanizm - bu o'quv dasturiga xizmat ko'rsatish bo'yicha ta'lim va jamoatchilikni jalb qilish tashabbuslarini integratsiya qilishdir. Xizmat loyihalarida faol ishtirok etish va turli jamoalar bilan muloqot qilish orqali talabalar ijtimoiy mas'uliyat, rahm-shafqat va birdamlik hissini rivojlantiradilar. Malikning asarlari nazariya va amaliyotni bog'lashda, hamdardlikni rivojlantirishda va ijtimoiy adolatga sadoqatni tarbiyalashda xizmat ta'limining o'zgaruvchan ta'sirini ta'kidlaydi.

5. Axloqiy ta'lim muhitini yaratish:

Nihoyat, Tohir Malik ishonch, hurmat va muloqotga yordam beruvchi axloqiy ta'lim muhitini yaratish muhimligini ta'kidlaydi. Axloqiy xulq-atvorni modellashtirish, ochiq muloqot madaniyatini rivojlantirish va axloqiy noaniqlik holatlarini bartaraf etish orqali o'qituvchilar axloqiy rivojlanish uchun qulay joylar yaratadilar. Malik asarlarida axloqiy ta'lim muhiti, o'quv dasturlarini ishlab chiqish va o'quvchilarda axloqiy fazilatlar va to'g'rilikni tarbiyalashda pedagogik amaliyotlarning o'zaro bog'liqligi ko'rsatilgan.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Tohir Malik asarlarida o'quvchilarda axloqiy tarbiya mexanizmlari haqida qimmatli fikrlar bildirilgan. Empatiyaning rivojlantirish, tanqidiy fikrlashni targ'ib qilish, axloqiy namunalarni ta'kidlash, xizmat ko'rsatishni o'rganish va axloqiy ta'lim muhitini yaratish orqali o'qituvchilar o'quvchilarda axloqiy xarakter va axloqiy etakchilikni tarbiyalashda o'zgartiruvchi rol o'ynashi mumkin. Biz zamonaviy dunyoning murakkab tomonlarini kezar ekanmiz, Tohir Malik ta'limotlari o'qituvchilarni ma'naviy-axloqiy murabbiy va ijobiy ijtimoiy o'zgarishlarning katalizatori sifatidagi rolini o'z zimmasiga olishga undaydigan yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qilmoqda.